

**The Armenians and Armenia
In the CIA documents**

Volume 1

Armenia and Armenian Diaspora
(In Armenian language)

By

Edic Baghdasarian

Armenian Research Center

ISBN: 978-1-927860-78-6

2020
Toronto – Canada

www.Edic-Baghdasarian.com

Հ
Ա
Յ
Ե
Ր
Բ
և
Կ
Հ
Վ

Էդիկ Բաղդասարյան

**Հայերն ու Հայաստանը
ԱՄՆ-ԿՀՎ
փաստաթղթերում**

Հատոր Ա
Հայաստան և Միջուռք

1

Հայկական Ուսումնասիրությունների Կենտրոն
Տորոնտո-Կանադա

Էդիկ Բաղդասարյան

**Հայերն ու Հայաստանը
ԱՄՆ-ԿՀՎ
փաստաթղթերում**

**Հատոր Ա
Հայաստան և Միյուոք**

**Հայկական Ուսումնասիրությունների Կենտրոն
Տորոնտո-Կանադա
2020**

Բովանդակություն

Նախաբան 9

ԿՀՎ-ի պատմություն..... 14

Ազգային Անվտանգության Վարչություն 24

Հայաստան 26

ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ Անասնապահական արդյունաբերությունը 27

ՀԱՅԱՍՏԱՆՅԱՆ ԻՆՔՆԱԹԻՈՒ ԴԵՊԶ. ԱՐԴՅՈ՞Ք ԿՀՎ-ն ՆԵՐԳՐԱՎՎԱԾ ԷՐ: 33

ԱՐԴՅՈՒՆԱԲԵՐՈՒԹՅՈՒՆԸ, ՀԱՅԱՍՏԱՆՈՒՄ ԳՅՈՒՂԱՏՆՏԵՍՈՒԹՅՈՒՆԸ
ԸՆԴԱՅՆՈՒՄ ԵՆ 35

Ատոմային ռումբի գործարան Խորհրդային Հայաստանում..... 39

ՉԵԿՈՒՑԿԱԾ ԱՏՈՄԱՅԻՆ ՀԵՏԱԶՈՏԱԿԱՆ ԻՆՍՏԻՏՈՒՏ ՀԱՅԱՍՏԱՆՈՒՄ..... 43

ԽՍՀՄ - ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԽՍՀ 45

ՈՉ ԵՐԿԱԹԱՅԻՆ ՄԵԹԱԼՈՒՐԳՈՒԹՅԱՆ ԱՐՏԱԴՐՈՒԹՅԱՆ ԱԾ; ՀԱՅԱՍՏԱՆՈՒՄ ՆՈՐ
ԱԼՈՒՄԻՆԻ ԳՈՐԾԱՐԱՆԻ ՇԱՀՎԳՈՐԾՈՒՄ; ԵՐԿՐԱԲԱՆԱԿԱՆ ՀՆԱՐԱՎՈՐՈՒԹՅԱՆ
ԻՆՏԵՆՍԻՎԱՑՈՒՄ..... 49

ՈՉ-ԳՈՒՆԱՎՈՐ ՄԵՏԱԴԻ ՋԱՐԴՈՆԻ ՀԱՎԱՔՈՒՄԸ ԴԱՆԴԱՂ ԱԴՐԲԵՋԱՆՈՒՄ,
ԹՈՒՐՔՄԵՆԻԱՅՈՒՄ; ՀԱՅԱՍՏԱՆՈՒՄ ԱՆՑԵԼ ՊԼԱՆԻՑ 53

ՊԱՀԱՆՁՈՒՄ Է ՏՐԱՆՍՖՈՐՄԱՏՈՐԻ ՆՈՐՈԳՄԱՆ ԳՈՐԾԱՐԱՆ ԼԵՆԻՆԳՐԱԴԻ ՀԱՄԱՐ;
ԱԹՎԻԱՆ և ՀԱՅԱՍՏԱՆԸ ՀԱՋՈՂՈՒԹՅՈՒՆ ԵՆ ՉԵԿՈՒՑՈՒՄ ԱՐԴՅՈՒՆԱԲԵՐՈՒԹՅԱՆ
ՀԱՄԱՐ 55

Խորհրդային Հայաստան - Լուսանկարներ 58

ՉԱՆԱԶԱՆ ՌԱԶՄԱԿԱՆ ՏԵՂԵԿԱՏՎՈՒԹՅՈՒՆ, ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ ՀԱՅԱՍՏԱՆ 66

(ՍԱՆՏԻԱՐԱՅԱԾ) ՖՈՏՈՇԱՐՔ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻՑ..... 68

ՉԱՆԱԶԱՆ ԳՈՐԾԱՐԱՆՆԵՐ ՀԱՅԱՍՏԱՆՈՒՄ 77

Ս. Ա. ԹՈՎԱՍՏՅԱՆ, ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԿՈՒՍԱԿՈՒԹՅԱՆ ԿՈՒՍԱԿՈՒԹՅՈՒՆ , ՆԱԽԿԻՆ
ՔԱՐՏՈՒՂԱՐԸ ԴԱՌՆՈՒՄ Է Հյուսիսային Վիետնամում սովետական դեսպան 82

ԱՎՏՈՄԵՔԵՆԱԼՆԵՐԻ ԵՎ ԵՐԿԱԹՈՒՐԻՆՆԵՐԻ ՑԱՆՑԸ ՄԵՐՁԱՎՈՐ ԱՐԱԵԼՔԻ ԽՍՅՄ
ՏԱՐԱԾՔՈՒՄ..... 84

Բացատրում է «Սովետական Հայաստան» պարբերականը 86

ԿԵՆՏՐՈՆԱԿԱՆ ՀԵՏԱԽՈՒՉԱԿԱՆ ՎԱՐՉՈՒԹՅՈՒՆ 89

ԽՈՒԵՐԱ, ՕՁԱՑԱՎ, ՈՏՔԻ ԵՆ ԲԵՐԱՆԻ ԵՆ ՈՉԽԱՐԻ ՊԱՃԱՐԱԽՏ..... 91

Լրացուցիչ տեղեկությունների պահանջ 93

ԳԻՏԱԿԱՆ - ԲԺՇԿԱԿԱՆ..... 95

ՏՆՏԵՍԱԿԱՆ - ՔԱՂԱՔԻ ՉԱՐԳԱՑՈՒՄ..... 98

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՏԱՐԱԾՔԱՅԻՆ ՊԱՅԱՆՁՆԵՐԸ ԹՈՒՐՔԻԱՅԻՑ..... 102

Վտանգավոր պաճարախտը 1928 թվականից 107

Հրահանգներ հայ Կոմունիստներին 109

ՍՈՎԵՏԱԿԱՆ ՌԱԶՄԱԿԱՆ ՏԱՐԱԾՔԱՅԻՆ ՀՐԱՄԱՆԱՏԱՐՆԵՐ..... 111

ԴԻՄԱԴՐՈՒԹՅՈՒՆ ԽՍՅՄ տարածքում 113

ԵՆԹԱ-ԱՏՈՄԱՅԻՆ ՄԱՍՆԻԿՆԵՐԻ ՀԱՅՏՆԱԲԵՐՈՒՄ..... 115

Սովետների ջանքերը գործազուրկներին կենտրոնացնել քաղաքներում..... 117

ԵՎՐՈՊԱԿԱՆ զեկույց OCPAS-89-081 եվրո 1989-ի ապրիլի 08-ի համար:..... 119

ՏՆՏԵՍԱԿԱՆ - Էլեկտրակայան ՅՍՍՀ-ում..... 121

ՀԱՅՈՑ ԿԱԹՈՂԻԿՈՍԻ ՀԱԿԱՎՄԵՐԻԿԱՆ ՀԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹՅՈՒՆԸ 123

ՕԳՏԱԳՈՐԾՎԱԾ ՈԼՈՐՏԻ ՀԱՏՈՒԿ ՆԱԽԱԳԾԻ ՏԵՂԵԿԱՏՎԱԿԱՆ ԾԱՌԱՅՈՒԹՅՈՒՆ 126

19-րդ ԿՈՒՍԱԿՑՈՒԹՅԱՆ ՀԱՄԱՁԱՅՆԱԳԻՐԸ..... 128

Սովետական Ադրբեջան. երիտասարդ մեծահասակների բնակչության արագ աճը
ԵՆ խոշորությունները 130

ՀՍՍՀ ԳԱ գիտությունների ակադեմիայի գիտական հետազոտությունների
արդյունքներ, 1948 թ. 134

ՏՆՏԵՍԱԿԱՆ - տորֆի արդյունաբերություն 138

ՏՆՏԵՍԱԿԱՆ ԵՎ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ՏԵՂԵԿԱՏՎՈՒԹՅՈՒՆ ՎՐԱՍՏԱՆԻ ԵՎ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ
ՔԱՂԱՔՆԵՐԻ ՄԱՍԻՆ..... 140

ԱՉԳԱՅԻՆ ՀԵՏԱԽՈՒՉՈՒԹՅԱՆ ԲՅՈՒԼԵՏԻՆ 143

Խորհրդային Միության Ռազմական հրաման - Անդրովկասյան պատերազմական
բաժանմունք..... 146

ՀԱՅ-ԱՁԵՐԻ թշնամության պատմություն.....	152
ԽՍՀՄ-ՈՒՄ ՇԻՆԱՐԱՐԱԿԱՆ ՆՅՈՒԹԵՐԻ ԱՐԴՅՈՒՆԱԲԵՐՈՒԹՅԱՆ ՆՈՐ ԳՈՐԾԱՐԱՆՆԵՐ	155
ՍՈՎԵՏԱԿԱՆ ՄԻՈՒԹՅՈՒՆ - Արեւելյան Եվրոպա	157
ԽՍՀՄ-Ի ՀԱՆՔԱՐԴՅՈՒՆԱԲԵՐՈՒԹՅԱՆ ԱՇԽԱՏԱՆՔՆԵՐԸ	159
ԲԵՐԻՍԿԱՅԻ մահավճիռի ազդեցությունը.....	162
ՄԻԿՈՅԱՆԻ ուղեւորությունը ՄԻԱՅԱԼ ՆԱՅԱՆԳՆԵՐ	164
«ԹՈՒՐԻՆՍԿ» ԿՈՄԲԻՆԱՏԸ ԵՎ ՏԱԽՏԱԿԻ ԳՈՐԾԱՐԱՆ	167
1. ԷՐԵՎԱՆՈՒՄ ՆՈՐ ԳՈՐԾԱՐԱՆՆԵՐ 2. ԷՐԵՎԱՆՈՒՄ ԱՎՏՈԴԵԹԱԼ (ԱՎՏՈՄԵԹԵՆԱՆԵՐԻ ԱՆՇԱՐԺ ԳՈՒՅՔՆԵՐ) ԳՈՐԾԱՐԱՆ.....	169
ՈՐՈՇ ՏՎՅԱԼՆԵՐ ԽՍՀՄ ԳԻՏԱԿԱՆ ՓՈՐՁԱՔՆՆՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ ՄԱՍԻՆ 1951 ՄԱՅԻՍԻ ՀԱՄԱՐ.....	172
1988-ի ՄԱՐՏԻ ամսական զգուշացումների ամփոփումը.....	174
ԿԵՆՏՐՈՆԱԿԱՆ ՀԵՏԱԶՈՏՈՒԹՅԱՆ ԲՅՈՒՏԻՆ.....	176
ԽՍՀՄ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ Էլեկտրական Էներգիայի արդյունքը.....	179
ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԽՍՀ-Ի 1949թ. ԾՐԱԳԻՐԸ.....	182
ՖՈՏՈՇԱՐՔ ՀԱՅԱՍՏԱՆՈՒՄ	189
ԽՍՀՄ - ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԽՍՀ	191
ՊԵՆԻՑԻԼԻՆԸ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԴԵՂԱՏՆԵՐՈՒՄ; ՈՒՊԵՐՖՈՍՖԱՏԻ ԱՐՏԱԴՐՈՒԹՅԱՆ ԱՎԵԼԱՑՄԱՆ ԿԱՐԻՔ.....	193
ԱՐԴՅՈՒՆԱԲԵՐՈՒԹՅՈՒՆԸ, ԳՅՈՒՂԱՏՆՏԵՍՈՒԹՅՈՒՆԸ ԸՆԴԱՅՆՈՒՄ ԵՆ ՀԱՅԱՍՏԱՆՈՒՄ	195
Ո՞Վ ՈՎ Ե - ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ՌԱԶՄԱԿԱՆ.....	199
ԹՈՒՐՔԱԿԱՆ ԱՆԴՐԱԴՐՁԸ ՆԱԽԱԳԱՅԻ ԵՎ ՀԱՅ ԱՌԱՔԵԼԱԿԱՆ ԵԿԵՂԵՑՈՒ ԿԱԹՈՂԻԿՈՍ ԳԱՐԵԳԻՆ Բ-Ի ՄԻՋԱ.....	201
60528- ի վերջին թռիչքը	203
UNCLAS	213
ՍՈՎԵՏԱԿԱՆ ԱՆՎԱԴՐՈՂԵՐԻ ԱՐՏԱԴՐՈՒԹՅՈՒՆ.....	214
ՍՈՎԵՏԱԿԱՆ ՊԱՇՏՈՆՅԱՆԵՐԻ ՑԱՆԿ - ՀԱՆՐԱՊԵՏԱԿԱՆ ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐ	216

ՍՈՎԵՏԱԿԱՆ ՊԱՇՏՈՆՅԱԼՆԵՐԻ ՑՈՒՑԱԿ - ՀԱՏՈՐ III : ՄԻՈՒԹԵՆԱԿԱՆ
 ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐ..... 239

ՍՈՎԵՏԱԿԱՆ ՄԻՈՒԹՅՈՒՆ..... 251

ԱՆԿԱՐԳՈՒԹՅՈՒՆ ԿՈՎԿԱՍՈՒՄ ԵՎ ԱԶԳԱՅԻՆ ՊՅԱՔԱՐ 256

Սփյուռք..... 259

REPATRIATION OF GREEK ARMENIANS TO SOVIET ARMENIA..... 261

ՀՈՒՆԱՀԱՅԵՐԻ ՀԱՐԵՆԱԴԱՐՁՈՒԹՅՈՒՆԸ ՍՈՎԵՏԱԿԱՆ ՀԱՅԱՍՏԱՆ 261

Հայերի նեգաղթը Խորհրդային Հայաստան 264

ՀԱՅԵՐԻ ՆԵՐԳԱՂԹԸ ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ ՀԱՅԱՍՏԱՆ..... 266

ՀԵՌԱՆԿԱՐԱՅԻՆ ԳԱՂԹ ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ ՀԱՅԱՍՏԱՆ 268

ԱՐԱՐԱՏ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԹԵՐԹ, 19 ԴԵԿՏԵՄԲԵՐԻ 1947, ՆՅԵՄԲԵՐԻ 29-ԱՄՅԱԿԻ
 ՅԱՖՖԱ-ՈՒՄ..... 270

ԱՆԿԱՐԳՈՒԹՅՈՒՆ ՍԱՌ ՊԱՌԼՈՅԻ ՀԱՅ ԳԱՂՈՒԹԻ ՇՐՋԱՆԱԿՆԵՐՈՒՄ..... 279

ԱՐԱՐԱՏ - 18 ՀՈՒՆՎԱՐԻ 1948 - ԿՈՄՈՒՆԻՍՏԱԿԱՆ ԿՈՒՄԱԿՈՒԹՅԱՆ ՏԵՂԱԿԱՆ
 ՄԱՍՈՒԼԻ ԼՈՒԾԱՐՈՒՄ 281

Ժողովրդի Ձայն - ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԹԵՐԹ 3 ԴԵԿՏԵՄԲԵՐԻ 1947-Ի Հալեպ..... 286

ԹԵՐԹԻ ՀՈՂՎԱԾՆԵՐԻ ԵՎ ՌԱԴԻՈՀԱՂՈՐԴՈՒՄՆԵՐԻ ԹԱՐԳՄԱՆՈՒԹՅՈՒՆԸ 1947-Ի
 ԴԵԿՏԵՄԲԵՐԻ 1947-ԻՑ 1948-Ի ՀՈՒՆՎԱՐԻ 9-Ը 292

ԳՐԱԿԱՆՈՒԹՅԱՆ ՓՈԽԱԴՐՈՒՄ 296

ԱԿԵԼԻ ՔԱՆ 100 ՏԱՐԻ Է, ՈՐ ԱՄԵՐԻԿԱՆ ԿԱՐՄԻՐ ԽԱՂԸ ԱԶԱԿՑՈՒՄ Է ԱՂԵՏՆԵՐԻ
 ՉՈՂՅԵՐԻՆ: 300

ՆԱՄԱԿ ՌՈՔԵՐՏ ԶՈՆՍՈՆԻՆ `ԱԼԵՆ ԴԱԼԱՍԻՆՑ 303

ԻՐԱՆԱԿԱՆ ԱԿԻԱՌԻԴԻՆԵՐ. ՌՈՄԱՆ ԲՈԳԴԱՆՈՎԻՏՏ ԻՍԱԿԿ 306

ՀԱՅԵՐԻ ՆԵՐԳԱՂԹԸ..... 309

ՀԱՅԵՐԻ ԳԱՂԹԸ ԻՍՖԱՀԱՆԻՑ 312

ԱՆԿԱՆ ՀԱՅԵՐԻ ՄԻՈՒԹՅՈՒՆ..... 314

1-ԿՈՄՈՒՆԻՍՏԱԿԱՆ և ՀԱԿԱՊԵՏԱԿԱՆ ԳՈՐԾՈՒՆԵՆՈՒԹՅՈՒՆԸ ԼԵԲԱՆՈՆՈՒՄ..... 316

2. ՄԻՆ ԱԼ-ՖԻԼՈՒՄ ԿՈՄՈՒՆԻՍՏԱԿԱՆ ՉԵՆՔԻ ԳՈՐԾԱՐԱՆ 316

ՀԱՅԵՐԻ ԹՈՒՉՔԸ ԹԵՀՐԱՆՈՒՄ; ՀԱՅ ԸՆԴՀԱՏԱԿՅԱ ԵՎԱԼՄԱՐԶ ԴԵՊԻ ԽՍՀՄ..... 318

ՍՈՎԵՏԱԿԱՆ ՆԵՐԹԱՓԱՆՑՈՒՄԸ ՊԱՂԵՍՏԻՆ..... 322

ՍՈՍԻՈԼՈԳԻԱԿԱՆ	324
ՀԱՅԵՐԻ ԳՈՐԾՈՒՆԵՈՒԹՅՈՒՆԸ	326
ՀԱՅ ԿՈՍՈՒՆԻՍՏԵՐԻ ԳՈՐԾՈՒՆԵՈՒԹՅՈՒՆԸ	329
ՊԱՏԺՎԱԾ ԴԱՇՆԱԿ ՔԱՅԱՆԱՆԵՐ ՀԱԿԱՅԱՅԿԱԿԱՆ ՊՐՊԱԳԱՆԴԱՅԻ ՀԱՄԱՐ	332
ՊԱՏԺՎԱԾ ԴԱՇՆԱԿ ՔԱՅԱՆԱՆԵՐ ՀԱԿԱՅԱՅԿԱԿԱՆ ՊՐՊԱԳԱՆԴԱՅԻ ՀԱՄԱՐ	333
ՍՈՒՆՈՒՄՈՒՄ – Հայրենադարձություն, Գաղթականների տեղակայումը եւ ֆինասական չարաշահումներ	336
ՀԱՏՈՒԿ Հավաքածու	340
ԿՈՍՈՒՆԻՉՄՆ ԱԶԱՏ ԱՇԽԱՐՀՈՒՄ	342